

Danuta Misińska

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

**USŁUGI BIEGŁEGO REWIDENTA
DLA MAŁYCH JEDNOSTEK
DOTYCZĄCE PROWADZENIA RACHUNKOWOŚCI
I REWIZJI FINANSOWEJ**

Kierowanie małym przedsiębiorstwem łączy się z prowadzeniem ksiąg rachunkowych i sporządzaniem sprawozdań finansowych. Międzynarodowe wskazówki dotyczące praktyki rewizji finansowej (MSRF 2005, s. 712) stanowią, że małą jednostką jest przedsiębiorstwo, w którym funkcje właścicielskie i kierownicze pełni kilka osób lub jedna oraz którego księgowość jest prosta, a kontrole wewnętrzne nieliczne, co jest często skutkiem nielicznych źródeł dochodu.

Ustawa *Prawo działalności gospodarczej* określa, że przedsiębiorstwo jest małe, jeśli w roku poprzedzającym rok obrotowy zatrudniało mniej niż 50 osób, uzyskało przychód netto ze sprzedaży nie przekraczający 7 mln euro lub suma jego aktywów była mniejsza od 5 mln euro. W znowelizowanej ustawie o rachunkowości kryteriami uznania przedsiębiorstwa za małą jednostkę jest spełnienie dwóch z trzech warunków: poziom zatrudnienia nie przekracza 50 osób, przychód netto ze sprzedaży jest mniejszy od 5 mln euro lub wartość aktywów nie osiąga 2,5 mln euro. Są to jednostki prowadzące księgi rachunkowe, ale z punktu widzenia polskiego prawa bilansowego nie są zobligowane do badania i ujawniania rocznego sprawozdania finansowego. Nie oznacza to, że takie jednostki z różnych przyczyn, np. przy staraniu się o kredyt bankowy, nie poddają sprawozdania finansowego rewizji zewnętrznej przez biegłego rewidenta.

Większość małych jednostek, bez względu na cytowane różne kryteria ich wyróżnienia, nie zatrudnia wcale lub niewielką liczbę osób, czasem jedną, do prowadzenia ksiąg rachunkowych i sporządzania sprawozdania finansowego. Kierownik,

często właściciel takiej jednostki, potrzebuje pomocy w przygotowywaniu dokumentacji i sprawozdania finansowego.

Jak wynika z badań Krzywdy (2001, s. 79-101) w Polsce w latach 1998-2000 w jednostkach gospodarczych uznanych za małe, w większym stopniu niż w pozostałych, polityka rachunkowości w zakresie stosowania i opracowania zasad rachunkowości, prowadzenie ksiąg rachunkowych i sporządzanie sprawozdań finansowych odbiegają istotnie od wymagań prawnych. Taki stan rzeczy w odniesieniu do populacji małych jednostek, które obecnie nie są objęte obligatoryjnym badaniem rocznego sprawozdania finansowego, sprawia, że pomoc biegłych rewidentów może dotyczyć świadczenia usług w zakresie prowadzenia ksiąg i sporządzania sprawozdań finansowych.

Małe jednostki muszą prowadzić ewidencję księgową, która spełnia wymogi obowiązującego prawa oraz pozwala na zaspokojenie potrzeb informacyjnych właściciela – kierownika. Do tego należy zaliczyć także sprawozdanie finansowe wraz z ewentualnym jego badaniem.

Międzynarodowa Grupa Robocza Ekspertów MSR i Sprawozdań Finansowych w lipcu 2000 roku przedłożyła założenia dotyczące kształtu i treści rachunkowości finansowej i sprawozdawczości małych i średnich przedsiębiorstw, a mianowicie:

- rachunkowość powinna być prosta, zrozumiała i przyjazna dla użytkowników i stanowić spójną całość,
- informacje mają być użyteczne do zarządzania przedsiębiorstwem,
- rozwiązania powinny być elastyczne, aby w miarę rozwoju przedsiębiorstwa zastosowanie MSR-ów było w pełni możliwe,
- ewidencja poprzez proste przekształcenie powinna dawać podstawę do rozliczeń podatkowych.

Uznano, że zastosowanie MSR-ów na poziomie średnich i małych przedsiębiorstw powinno dotyczyć prowadzenia rachunkowości i sporządzania sprawozdania finansowego zgodnie z MSR 1, co oznacza:

- respektowanie zasady memoriału,
- niekompensowanie aktywów i zobowiązań oraz przychodów i kosztów,
- prezentowanie i grupowanie pozycji sprawozdań finansowych w niezmienionej formie w kolejnych okresach,
- stosowanie zasady istotności, co oznacza że szczegółowe informacje nie muszą być ujawniane, o ile nie są istotne, a więc mogą być grupowane w kategorii zgodnie z ich charakterem lub funkcją (MSSF 2004, s. 709-718).

Według cytowanych założeń MSR małych i średnich przedsiębiorstw, małe jednostki sporządzają sprawozdanie finansowe uproszczone, tj. bilans, rachunek zysków i strat, rachunek przepływów pieniężnych.

Ustawa o rachunkowości wyróżnia¹:

- jednostki zobowiązane do prowadzenia ksiąg rachunkowych, w tym małe, których obroty za poprzedni rok obrotowy przekroczyły 800 tys. euro w przeliczeniu na walutę polską,
- jednostki, których sprawozdania muszą być badane przez biegłych rewidentów oraz ujawniane; są to te, które spełniają dwa z trzech warunków dotyczących zatrudnienia (powyżej 50 osób), przychodów ze sprzedaży netto (powyżej 5 mln euro) lub sumy aktywów (powyżej 2,5 mln euro),
- jednostki, które są zobowiązane do sporządzania sprawozdania finansowego zgodnie z MSSF, na mocy Rozporządzenia 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady.

Te ostatnie jednostki stosują przepisy ustawy o rachunkowości w zakresie nieuregulowanym przez MSSF. Przepisy ustawy w pełni są stosowane względem jednostek małych, średnich oraz większych niż w podlegających całkowicie MSSF, ze wskazaniem, że „w sprawach nieuregulowanych przepisami ustawy, przyjmując zasadę (politykę) rachunkowości, jednostka może stosować krajowe standardy rachunkowości” (art. 10, ust. 3 ustawy o rachunkowości), wydawane przez Krajowy Komitet Standardów Rachunkowości, a w przypadku braku odpowiedniego standardu krajowego także MSR-y.

W rozdziale 5 ustawy o rachunkowości zawarte są ustalenia dotyczące sporządzania uproszczonego sprawozdania finansowego przez jednostki (z wyjątkiem banków i zakładów ubezpieczeń), które osiągnęły poziom niższy w dwóch z trzech wielkości: zatrudnienie poniżej 50 osób, przychody ze sprzedaży netto poniżej 5 mln euro lub suma aktywów 2,5 mln euro.

Należy sądzić, że jednostki takie są traktowane jako małe, ale oprócz możliwości stosowania uproszczeń w zakresie sprawozdania finansowego są zobowiązane do przestrzegania wszystkich przepisów ustawy, odnoszących się do jednostek nie wchodzących w skład grupy kapitałowej.

Wynika z tego, że rozwiązania polskiego ustawodawstwa są niekonsekwentne względem propozycji Międzynarodowej Grupy Roboczej Ekspertów MSR. Dostrzega to Krajowy Komitet Standardów Rachunkowości, który przygotowuje opracowanie standardu „Rachunkowość małych i średnich przedsiębiorstw.” Zakres większych czy mniejszych uproszczeń w prawie bilansowym dotyczącym małych przedsiębiorstw w polskiej praktyce nie wydaje się być istotnym problemem, ponieważ:

- jednostki te nie podlegają obowiązkom badania sprawozdań finansowych przez biegłych rewidentów,

¹ Znowelizowana w listopadzie 2000 roku, wraz ze zmianami.

- jednostki są kontrolowane wyłącznie przez urzędy skarbowe i ZUS, z punktu widzenia przestrzegania przepisów dotyczących świadczeń publicznoprawnych, które często pokrywają się z wymogami prawa bilansowego,
- jednostki korzystające z outsourcingu nie wymagają od usługodawcy świadczenia kontroli wewnętrznej.

Na dobrą sprawę, bez sporadycznych badań nie sposób wnioskować o poprawności stosowania zasad i norm rachunkowości w małych jednostkach. Z ostatnich publikacji prasowych („Rzeczpospolita” 2005, nr 267 i 269) wynika, że sędziowie, a nawet Ministerstwo Sprawiedliwości nie są świadomi, kto odpowiada za nieprawidłowości rachunkowe (w praktyce chodzi o nieprawidłowości rzutujące na zobowiązania podatkowe): księgowy czy kierownik jednostki. Skierowanie uwagi Ministerstwa Sprawiedliwości i sędziów na częste przypadki karania księgowych zamiast kierowników jednostek może sprawić, że ci ostatni będą skłonni do sięgania po pomoc biegłych rewidentów nie tylko w zakresie przygotowania sprawozdania finansowego, ale także zlecania badania/rewizji finansowej.

Badanie sprawozdania finansowego małych jednostek przez biegłego rewidenta podlega regulacji przez Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej (MSRF 2005, s. 731) z uwzględnieniem specyfiki tychże jednostek. Biegły rewident może ponadto:

- pomagać w sporządzeniu sprawozdania finansowego,
- sporządzać dokumentację księgową i sprawozdania finansowe,
- świadczyć inne usługi na rzecz małej jednostki lub właściciela-kierownika, a szczególnie pomagać w zdobywaniu wiedzy o jego sytuacji finansowej, o przepisach prawa spółek.

Kiedy jednocześnie biegły rewident podejmuje się świadczenia tego typu usług oraz badania/rewizji sprawozdania finansowego, zaleca się wystosowanie przez biegłego rewidenta listu interwencyjnego, w którym:

- wyraźnie jest wskazana odpowiedzialność kierownictwa jednostki za sprawozdanie finansowe,
- występuje wskazanie na odrębną pod względem prawnym czynność badania sprawozdania oraz innych usług świadczonych przez biegłego,
- wskazuje się na odpowiedzialność właściciela-kierownika za sprawozdanie finansowe, wyrażoną w jego oświadczeniu.

Co do dowodów badania biegły powinien stwierdzić, czy świadczone przez niego usługi w zakresie sporządzania dokumentacji księgowej uzasadniają ograniczenie badania tychże dowodów w celu wyrażenia opinii. Jeżeli konieczne jest szacowanie kwot do sprawozdania finansowego, to pomoc lub porada biegłego rewidenta nie zwalnia go od obowiązku uzyskania wystarczających i odpowiednich dowodów badania, potwierdzających zasadność założeń w odniesieniu do szacowanych tychże kwot.

Podobnie przy wycenie składników sprawozdania, zwłaszcza gdy chodzi o zastosowanie wartości godziwej, biegły rewident może być poproszony o pomoc. Za zasadność złożenia odpowiada kierownictwo jednostki, co powinno być potwierdzone stosownym oświadczeniem.

Ryzyko nieujawnienia transakcji jednostki z podmiotami powiązanymi biegły rewident powinien oszacować. Pomocą w tym zakresie może być jego wiedza zdobyta przy sporządzaniu dokumentacji księgowej i sprawozdania finansowego, rozliczaniu zobowiązań podatkowych osób fizycznych i prawnych, przeglądaniu bieżących rozliczeń właściciela-kierownika. Właściciel-kierownik jest odpowiedzialny za informacje oraz zasadność założeń przyjętych przy ocenie jednostki do kontynuowania działalności. Jeżeli biegły rewident został poproszony o pomoc przy przygotowaniu tej oceny, to nie zwalnia kierownika od odpowiedzialności za przyjęte założenia. We wszystkich wymienionych przypadkach biegły rewident powinien uzyskać oświadczenie kierownictwa jednostki, potwierdzające odpowiedzialność za rzetelną prezentację sprawozdania finansowego.

Polskie przepisy prawne, określające obowiązki biegłego rewidenta w zakresie badania sprawozdania finansowego oraz świadczenia innych usług, odnoszą się do jednostek objętych obligatoryjnym badaniem i ujawnianiem sprawozdań finansowych. Ustawa o rachunkowości w art. 66 ust. 2 pkt 3 uznaje, że bezstronność i niezależność biegłego rewidenta nie jest zachowana, jeżeli w ostatnich trzech latach uczestniczył w prowadzeniu ksiąg rachunkowych lub sporządzaniu sprawozdania finansowego stanowiącego przedmiot badania. Podobne ujęcie znajduje się w propozycji dyrektywy UE, a mianowicie: „Przykładem zagrożeń dla niezależności biegłego rewidenta lub firmy audytorskiej są bezpośredni lub pośredni udział finansowy w badanej jednostce oraz świadczenie dodatkowych usług niebędących badaniem” („Rachunkowość” 2005, nr 11).

W Polsce nie są unormowane prawem relacje między biegłym rewidentem i małą jednostką, dla której ten pierwszy świadczy jednocześnie usługi audytorskie i inne usługi. Problem jest tak ważny, gdyż w Polsce funkcjonują liczne małe firmy audytorskie, świadczące usługi outsourcingu na rzecz małych przedsiębiorstw, i mogą być potencjalnymi zleceńbiorcami badania sprawozdań finansowych tychże jednostek. Istotnym wyzwaniem dla Krajowej Izby Biegłych Rewidentów oraz Stowarzyszenia Księgowych w Polsce, a także Krajowego Komitetu Standardów Rachunkowości jest opracowanie co najmniej odpowiedniego standardu rachunkowości oraz norm rewizji finansowej małych jednostek w powiązaniu z innymi usługami świadczonymi przez biegłych rewidentów.

Literatura

Krzywda D., *Analiza i ocena stanu rachunkowości jednostek gospodarczych w Polsce w okresie 1998-2000*, [w:] *Rewizje sprawozdań finansowych a rozwój podmiotów gospodarczych*, Materiały pokonferencyjne II Dorocznej Konferencji Audytu KIBR 2001.

MSRF, *Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej*, KIBR, SKwP, Warszawa 2005.

MSSF, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej*, SKwP, Warszawa 2004.

„Rachunkowość” 2005, nr 11.

„Rzeczpospolita” 2005, nr 267, nr 269.

Akty prawne

Rozporządzenie 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie stosowania międzynarodowych standardów rachunkowości, 2002.

Ustawa z dnia 19 listopada 1999 roku *Prawo działalności gospodarczej*, DzU 1999, nr 101, poz. 1178.

Ustawa z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości, DzU 1994 nr 121 z późn. zm.

AUDITOR SERVICES FOR SMALL ENTITIES CONCERNING LEADING ACCOUNTING AND FINANCIAL REPORTS

Summary

The article discusses the necessity of leading accounting and financial reports by small entities. Because in recent years in most of small companies accounting was not leading properly, it was the task of international group of experts, who in 2000 formulated by principles of financial accounting and accountancy of small and medium-sized companies (International Accounting Standard – 41).